دەسەڵاتی کوردیی، حەسەن عەلەوی و دەوڵەت!؟

هەڵۆ بەرزنجەیی
بەرلین:١٢.٢.٢٠١٢

پاش داگیرکردن و دابەشبوونی کوردستان، گەلێ جاردەرفەتی گەورەی سەربەخۆیی لەمێژووماندا هاتۆتەبەردەم سەرانی سیاسی کورد. دەی نەک هەر بەداتاشینی بیانووی پوچەڵ خۆیان لێ نەبان کردووە، بەڵکو زۆر بەتوندیئاستەنگیان بۆ دروست کردووەو بەناشیرینی دژی وەستاونەتەوە. لەم هەلومەرجەی ئێستادا، کەبەزێڕینترین‌دەرفەت لەمێژووماندا دادەنرێ ، باس لەدامەزراندنی دەوڵەتی کوردی وەک بەرئەنجامێکی نەمان یان نەرمبوونی ئەو هۆکارەناوەکی و دەرەکییانەی هەتا ئێستا رێگربوون،پانتاییەکی بەرچاو لەنێو میدیاکان داگیر دەکات. گۆڕینی ئەتڵەسی سیاسی رۆژهەڵاتی ناوین زەمینەی کامڵ بووە. چاوی ناوەندەکانی بڕیار و زمانی دبلۆماتکاران و چاوچنۆکی بەرژەوەندخوازەکان، بەبایەخ و گرنگییەوەتەماشای رووداوەکانی ناوچەکەدەکەن و سات بەسات زیاتر لەقەناعەتی‌دامەزراندنی دەوڵەتێکی کوردی نزیک دەبنەوە.

هەر وەک بڵێی مێژوو لای سەرانی کورد خۆی چەندبارەبکاتەوە، بەرانبەر بەم پرسەهەستیار و چارەنووسسازەدەست بەتاڵ و بێ پرۆژەیەن. شەرمنانەبەدیار رووداوەکانەوەئەبڵەق ماون و سەریان کز کردووەو لەبێدەنگیدا نوزەیان لەخۆی بڕیوە. کۆڵکەفەیلەسووف و چاودێرەسیاسییەکانیان بەردەوام گەرەکیانە، بکەونەراڤەکردنی پیتۆڵانەی بارودۆخەکەو پێمان بڵێن: گەر دەوڵەت دروست بکەین، وا دەوڵەتانی دراوسێ! ئێران تەماتەمان بۆ نانێرێ و تورکیا رێگای سەفەرمان لێ دەبڕێ و عێراق ماڵی خۆیمان لێ جیادەکاتەوەو سوریا ناسنامەی نیشتمانی و پێشکەوتنخوازیمان لێ دەسێنێتەوە. سەرانی کورد لەخەمی ئەوەدان کۆڵکەی برایەتی کورد و ئەوانی دیکەلەق ببێ، تۆقیون بەجیاخواز ناوزەد بکرێن و چاولەژێرن فایلەکانیان ئاشکرا بکرێ.

داخۆ غاندی هیندستان و هۆشی منی ڤێتنام و بسمارکی ئەڵمانی و کافوری ئیتالی بەم پێودانگەی سەرانی کورد خەبات و تێکۆشانیان بۆ رزگاری نەتەوەکەیان کرد!؟. نا نەخێر، ئەوانەکوڕی خاک و نەتەوەی خۆیان بوون ستەم و ئازاری نەتەوەکەیان ببووەفەلسەفەی ژیانیان و تا دوا هەناسەو ترپەی دڵ بۆ ئازادی و سەربەخۆیی وڵاتەکانیان فیداکارییان کرد. ئەو

سەرکردانەتا دنیا دنیا بێت ناویان لەناو میللەتانی خۆیان و جیهاندا وون نابێت، چونکەسەربڵندانەو ویژدان سەرفرازانەچوونەتەمێژووەوە.

دەسەڵاتی کوردی لەهەوڵی ئەوەدایە، بەو برِو بیانووانەو دەرپەڕاندنی چوار رستەی شاش و شەشپەڕ و لێدانی کۆمەڵێ قەوانی دیکەی سواو، دەیانەوێ نمایشتێک بۆ کەمکردنەوەی بایەخی پێشهاتەکە ساز بکەن‌و پێمان بڵێن ئێمەواقعیین. واقعیبوونیش لای ئەو سەرکردانەئەوەیەکوردستان داگیرکراو و دابەشکراو و کورد هەر ژێردەستەو زوڵملێکراو و برای بچوک و ...هتد بێت. لەم سەردەمی گۆرانکارییەدا دەوڵەتی زۆڵەکی عێراق یەکەم کاندیداتی هەڵوەشانەوەو فەوتانە. بەتایبەت شیعەو سوننەبەرداشیان خستۆتەگەڕ بۆ هاڕینی گیانی یەکتر . هەردوو بەرەی تورکیا و ئێران دۆستەکانیان دنەی خۆشکردنی ئاگرەکەدەدەن. ئەم شەڕەرەهەندی نێوچەیی و جیهانیشی هەیەو لەرووی مێژوویشەوەخاوەن پاشخانەو فاکتەسیاسییەکەش هەمیشەلەسەر پێ بووە.

عێراق دەوڵەتێکی ئیفلیج و لەرزۆکە، توانای لەسەرپێ وەستان ، رێکردن ، بەڕێوەبردن‌و کۆنترۆڵکردنی نییە، لەعێراقی تاوان و ستەمدا، هەر ئەویاسایانەجێبەجێ دەکرێن، کەدژ بەکورد دەردەچن. حاکمەکەی بەغدا دەسەڵاتی نییەلەپایتەخدا مریشکێک لەئاو بکات، دەستگیرکردنی تاریق هاشمی یاخی لەیاسای لەکوردستان دا هەرگیز بۆ ناکرێ.

سەرانی کورد،جگەلەوەی ئاگرێکی مەترسیداریان هێناوەتەناو کوردستانەوە، بەردەوام و بەزۆردارەکی خەریکی بیناکردنی دەوڵەتێکن ـ ئەوەی ئینگلیز دروستی کرد و **برێمەر** هەڵی وەشاندەوەـ کەلەبنەڕەتەوە لەسەرخوێن و فرمێسک و ئێسک و گۆشتی کورد دروست کراوەو جگەلە(تعریب ، تهجیر ، ترحیل) ئەنفال و هەڵەبجەو ژینۆساید هیچ خێرێکی دیکەی نەبووە.

پێتەر گالبێرس دەڵێ:" دوای دوو هەفتەلەرووخانی سەدام، دەستمکرد بەگفتوگۆ لەگەڵ سەرکردەکوردەکان سەبارەت بەئاییندەی کوردستان و ئەوەی دەتوانن لەدەستووری نوێی عێراقدا بەدی بهێنن، بۆیەقسەم لەگەڵ هەر یەک لەمەسعود بارزانی و جەلال تاڵەبانی کرد. بەڵام هەردووکیان سەرقاڵبوون بەبیرکردنەوەیان لەپێکهێنانی حکومەتی کاتی و کۆمەڵێک مەسەلەی هەنووکەیی دیکەی پەیوەندیدار بەماوەی پاش جەنگ".

بنۆڕن، سەرانی کورد، لەبەرئەوەی لەو چرکەساتەمێژووییەدا هەڵگری ئەجندای عێراقی بوون لەبری کوردستانی، تەنانەت لەرەخنەو گلەیی کەسێکی دۆست و راوێژکاری کوردیش رزگاریان نابێت. نووسەری کتێبی **کۆتایی عێراق** لەشوێنێکی دیکەدا پێمان دەڵێ: "دوای ئەوەی لەئایاری ٢٠٠٣ دا عێراقم بەجێهێشت دەرکم بەوەکرد کەسەرکردەکوردەکان کێشەی ئەوەیان

هەبوو کەتێڕوانینێکی روونیان نەبوو سەبارەت بەپلاندانانیان بۆ عێراقێکی فیدڕاڵی، بۆیەوەک کاتی یان گۆڕینی دەسەڵات سەیریان دەکرد، واتەبەغدا هەندێ مافیان بداتێ. لەبەرئەوەهانمدان کەهاوکێشەکەپێچەوانەبکەنەوە".

ئاخر پێم سەیرە***گرامش*** دەڵێ: "لەمنداڵانی هەر حیزبێکدا کۆرپەی دەوڵەت هەیە". پێدەچێ گرامش بێ ئاگا بووبێ لەوەی ، حیزبی کوردی هەموویان نەزۆکن و هەرگیز بەکۆرپەی دەوڵەت ئاوس نابن. گەر حیزبێ لەسەرەتاوەستراتیژێکی سەربەخۆیی دیار و روونی نەبوو بێت، ئەندامەکانی بەتورکیایی و ئێرانی و عێراقی و سوری پەروەدەبکات، وا لەئاسترووداوی رووخان و لەناوچوونی رژێمێکی داگیرکەردا دۆش دادەمێنێ. بەچنگێ پارەی چڵکنو پێچکەی هەندێ کورسی قنیات و قورقەپ دەکات. بیرەوەرییەکانی پۆل بریمەر باشترین سەرچاوەیەلەمەڕ ئەم راستییانەوە. گالبێرس بۆمان دەگێڕێتەوەئەو هانی داون بەشێکی باشی ئەو هەنگاوانەی بۆن و بەرامەیەکی کوردستانییان پێوەیەبکەنەبەرنامەی خۆیان و هەوڵی جێبەجێکردنی بدەن. لەوانە:

(دەستووری کوردستان پێش هی عێراق بنووسرێ، پاراستنی مافی مرۆڤ لەدەستووردا بچەسپێ، روونکردنەوەیەکی ووردی دەسەڵاتەکانی حکومەتی کوردستان بەبەراورد بەدەسەڵاتەکانی حکومەت لەبەغدا، مەسەلەی نەوت و پۆلیس و هێزەچەکدارەکان، کوردستان دەسەڵاتی پێویستی ببێت بۆ دامەزراندن و درێژەپێدان و کۆنترۆڵکردنی هێزێک بۆ بەرگریکردن لەکوردستان و ....هتد).

ئەم خاڵەگرنگانەو زۆری تریش کەلەراستیدا چمکێکن لەبنەماکانی ستراتیژ و ئاسایشیی نەتەوەیی، کەچیبەزۆر و هاندانی کەسانی دیکەهاتوونەتەبەرهەم. کاتی خۆی شێوازی کارکردن و دەسەڵاتی ففتی بەففتی لەسەر داخوازی ئینگلیز و فەرەنسا پیادەکرا و ئەو ماڵوێرانییەی لێ کەوتەوەکەبەسەرماندا هێنایان.

سەرانی کورد، بەو شۆرشەعێراقییەی لەچیاکانی کوردستانەوەهەڵیان گیرساندبوو، لەخەونی بەدیموکراسی کردنی عێراق و پاراستنی یەکێتی خاکەکەیدا بوون و چەشنی مریشکەڕەشەلەسەر ئۆتۆنۆمی کڕکەوتبوون .ساتێ گەورەترین زلهێزی دنیا هات و عێراقی دایەبەگورزی خۆی، ئەوان چاوەڕێی ئاکامەکەیان بەو قەبارەو رێژەیەنەدەکرد کەئێستا بۆ کورد بۆتەدێفاکتۆ. هەڵەیەکی دیکەی کوشندەش ئەوەبوو نەیان دەزانی بەچ میکانیزمێک مامەڵەلەگەڵ ئەو واقیعەدا بەئامادەیی ئامریکا بکەن؟. باوەڕیان بەخۆیان نەبوو، لەچ شوێنگەیەکی گرنگی رووداوەکاندان ؟و لەو پێویستییەدوولایەنییەی‌ئەمەریکا بۆ کورد و بەپێچەوانەوەنەدەگەشتن. ئەم باوەڕ بەخۆنەبوونەش وای کرد بێ هیچ رێکەوتنامەو نووسراوێک و زۆر دەست بەتاڵانەو بچنەناو

هاوکێشەکانەوە. دەرئەنجام نەیانتوانی ببنەهاوبەشێکی پێویست و دیاری لایەنی براوەلەشەڕدا و هاوکێشەکانتەنها بەسوودیی ئامریکا دارێژران. گالبێرس دەنووسێ:" لەوەئاگادارم کردنەوەکەپێویستی وڵاتەیەکگرتووەکان بۆ کورد لەپێویستی کورد بۆ ئەمەیکییەکان کەمتر نییە". لێ ئامریکاییەکان زوو دەرکیان بەوەکرد سەرانی کورد تەنگەتاویان ناکەن،چونکەهیچ خواستێکی قورس و گەورەیان لەئەجندادا نییە. هەر بۆیەبێ گوێدانەعورف و مۆراڵی دۆستایەتی و هاوپەیمانی هەژماریان لەسەر کورد لەهیچ کایەیەکی سیاسیدا نەکرد، جگەلەبواری لەشکریدا نەبێت. ئەویش بەئامانجی ئەوەی کوڕی کورد بەرن بۆ شەڕی ئەلقاعیدەو سوود لەشارەزایی هێزی پێشمەرگە لەناوچەکەدا وەرگرن و بەس.

بەنموونەنووسەر لەلاپەڕەدا سەبارەت بەکێشەو هەراکانی شاری موسڵ دەڵێ:" کاتێ جەنەڕاڵی ئەمریکی **دێڤید پترایۆس** لەدوای جەنگ ئەنجومەنی پارێزگا و شارەکانی پێکهێنا، دانیشتوانی عەرەبی لەکورد پێ باشتر بوو". کەواتەبۆچوونەکەمان راستەو لای ئامریکاییەکان سوننەبەخۆیان رێکخراوی تیرۆریستی ئەلقاعیدەوەلە کورد زیاتر لەبەرتر بوون، چونکەئەمانەداواکاریی و بەرنامەی روون و دیاریان هەبوو/هەیە.بۆ پتر روونکردنەوەی مەبەست ناچارم کۆپلەیەکی تری گرنگ لەو کتێبەبەنرخەی گالبێرس بگوێزمەوە، کەلەگەڵ بارودۆخی ئێستادا کتومت دێتەوەو دەڵێ: " شەڕی ناوخۆ لەعێراق کۆتاییەکی ئاڵۆزەبۆ وڵاتێک کەهەرگیز وەک یەکێتییەکی ئارەزوومەندانەسەرکەوتوو نەبووەو بووەتەمایەی بەدبەختی بۆ زۆربەی دانیشتوانەکەی لەزۆربەی کاتەکاندا". بۆ وەڵامی ئەوانەشی کەپێیان وایەهەڵوەشاندنەوەی عێراق دەبێتەمایەی تێکچوونی سەقامگیریی، دیسان نووسەر دەڵێ:" ئەمەخوێندنەوەیەکی هەڵەیە، چونکەپارێزگاریکردن لەیەکێتی عێراق لەرێی هێزەوەخۆی سەقامگیرییەکەی تێک دەدات".

سەرانی دوو پارتەدەسەڵاتدارەکەی کوردستان لەبری پێشکەشکردنی دۆسییەی کورد و فراوانکردنی دەروازەی چالاکییەسیاسی و دبلۆماسییەکانی لەنێو وڵات و لەدەرەوەو رازیکردنی ناحەزەکان و تەماح خستنەبەردەم هێزەچاوچنۆکەکان، هەر سەرقاڵی عێراقی خۆشەویست و بەشەبودجەکەی خۆیان و ئەو چەند پۆستەکارتۆنییەبوون. لەخەونی قوڵی خۆیاندا رۆچووبوون و بەدیار دروشمەنەزۆک و پووچەڵەکانیانەوەئەبڵەق بوو بوون. ساویلکانەش خۆیان بەواقعی لەقەڵەم دەدا و تا هەنووکەش لانسی واقعبینیان خاو نەبۆتەوە.

پەشێوی گەورە ناحەقی نەبوو بەم شیعرەلێیان بەدەنگ بێت و بفەرمووێ:

ئۆتۆنۆمی

نەخەندەیە، نەگریانە،

نەمردنە، نەژیانە!

پێناسەکەی وا لای منە:

کوردکوژە، هیواخەسێنە.

رێگایەکەنابڕێتەوە-

لەنوێنەوەبەرەو سەنگەر،

لەوێشەوەبەرەو نوێنە!

حەقیقەت و راستییەمێژووییەکاندا هەمیشەزاڵن بەسەر دروستکراو و دەستچێن و ساختەکاندا. دەبێ سەرکردایەتی سیاسی کورد باش تێیان بگات و باوەڕ بەو راستییەمێژووییەبهێنن ، چەند لەئاست سەربەخۆیی و دامەزراندنی دەوڵەتێکی نەتەوەییدا، خۆی گێل و نەزان بکەن ؟و بەچ ئەندازەیەک خەمساردی خۆیان بنوێنن؟، بەکام ئاستی شەرمنانەو ترسنۆکانەگوزارەلەم پرسە بکەن؟ و تا کەی خەریکی ماراسۆنی داگیرکەرچێتی بن؟، باری سەرشانیان گرانتر دەبێ . بەرپرسیارێتیان بەرانبەر بەو شکست و دۆڕاندن و ماڵوێرانییەی بەسەر کورددا دێت زیاتر دەبێ. کوردیش بەرگەی ئەم هەموو تاقیکردنەوەو چاوەروانییەناکات تا لەو وڵاتەداگیرکەرانەدا دیموکراسی بەرقەرار دەبێ،ئەوجا مافی کورد دەستەبەر ببێت. نامەخوا خۆ تەفرەدانی سەرانی کورد لەئاست ئەم راستییانەدا هەتا ئێستا درێژەی هەیە. بۆیەکا تا بێت خەرمانی کەماسی و تاوانەکانیان گەورەو بەبەرەکەتر دەبێت.

لەدنیای ئەمڕۆدا، سەرکردایەتی کاڵفامی کورد نەبێ، کەس بەم لۆجیکەچەوت و چەوێڵەئیش ناکات. کاریش هەر ئەوەنییە،لەبەردەم مێژوو و ویژدانی نەتەوەدا بەرپرسن و بەس، بەڵکو میللەت پتر لەجاران باوەڕ و متمانەیان پێ ناکات . رەنگە، ئەو کەمتەرخەمی و بەهەند وەرنەگرتنی پرسەهەستیار و گرنگەکان، سەرئەنجام بەکارەساتی کوشندەی نەتەوەیی بەزیانی هەر لایەکمان کۆتایی بەپەردەی شانۆکەبێت. بەدڵنیایشەوەبۆشیان نەکرێت مینا جاران وەک بەرزەکی بابان تێی قوچێنن!! . چونکەئەو سەردەمەش بەسەرچوو، بەخەیاڵ جارێکی تر سواری رووداوەکان بن و خۆ بکەنەوەسەرکردەو رابەر.

ئاخر مەرج نییەهەموو جارێ هەمان پەردەو شانۆی رووداوەمێژووییەکان کتومت وەک خۆیان دووبارەببنەوە. جەماوەری کورد نەک هەر لەئەزموونەکانی رابردوو شت فێر بووە، بەڵکوویست و

خواستی نەتەوەبۆ بەدەستهێنانی مافی ڕەوا و سروشتی خۆی هێندەبەگوڕوتینە، هەرگیز بنەبڕ نابێت و هیچ هێزێ لەناوی نابات و چ لەمپەرێ ناتوانێ بەری پێ بگرێت. ئاوات و ئامانجی سەربەخۆیی و بوونەخاوەن دەوڵەت، لە هەر ئان و ساتێکدا بێت لەهەناوی پرۆسەی خەباتی دورودرێژی کوردایەتیدا وەک پێداویستیی و دەرئەنجامێک هەر لەدایک دەبێت. مادام نەتەوەی کورد و خاکی کوردستان هەیە،دەوڵەتی ناسیونالیش هەر دروست دەبێت.

کۆمەڵگەیەک چەندین سەدەبێ دەوڵەت بژی و ژێردەستەش بێ، وا لەپلەهەرەنزمەکاندا ژیان دەگوزەرێنێو مامۆستا **مەسعوود محەمەد** ووتەنی:" لەدەرەوەی مێژوودایە". ئەی ئەوەنییە***هێگل*** دەڵێ: "دەوڵەت ڕۆحی ڕەهای کۆمەڵگەیە". دەی ئێمەی بێ دەوڵەت کوا ڕۆحی ڕەهامان؟!. بێ ڕۆحی ڕەها، دەبێ ژیان چ مانایەکی لەخۆ گرتبێ؟!. گەماڕۆدانی کوردایەتی لەلایەن دوژمنەکانییەوەبەتەنیا فاکتی سەرەکی شکستەکانمان نیین، بەڵکوتێشکاندن و دۆڕاندنەکانمان لەمەیدانی سیاسیدا بەهۆی زەلیلی ئیرادەی سەرانی کورد و وابەستەییان بێرەو ئەوێوەبووە.

ئەم چەند دێرەبۆچوونەنێو ئەو باسەیە، کەلەگەرمەگەرمی باسی دەوڵەتی کوردیدا لەماوەی یەک دوو مانگی ڕابردوودا کەسایەتی ڕۆشنبیر و سیاسی دیاری عەرەب ***حەسەن عەلەوی*** لەدوو کۆڕیدا لەهەولێر و سلێمانی و لەچاوپێکەوتنەکانیدا ئەم باسەی سەرلەنوێ هێنایەوە نێو باسان و لەپەنا گوێ دەسەڵاتی کوردییەوە، داوامان لێ دەکات دەوڵەتی خۆمان دروست بکەین، ئیدی دەست لەبەرۆکی عێراقی عەرەبی بەر بدەین. بەکورتی کرمانجی دەیەوێ کورد تەڵاقی سیاسی خۆی لەگەڵ عێراقدا بدات.

بۆچوونەکەی عەلەوی لەدوو بڕگەپێک دێ. بۆ دەیەوێ کورد دەوڵەتی خۆی دروست بکات؟ و ئەو بۆ(لەگەڵ) دروستکردنی دەوڵەتی کوردیدایە.

عەلەوی... یەکەم کەس و دوا کەس نابێت لەم جۆرەبیروڕایانەبڵاوبکاتەوە، لێ ئەوی گرنگەلەرووی کاتەوەو لەساتەوەختێکی وادا ئەم شانسەگەورەیەرووی لەماڵی کورد کردووە، لێرەو لەوێ هەندێ گارەگار بەرگوێ دەکەوێ،کەبەردەوام جەخت لەسەر یەکێتی خاکی عێراق دەکەنەوەو سەرکردایەتی کوردیش ساڵانێکەبەدەنگێکی دلێر ئەم سروودەدەچڕن. ئەم باسانەسەرلەنوێ لەچێشتخانەی سیاسیدا دەکولێندرێنەوە. عەلەوی کەسێکی هەرەبەرچاو و دیاریی ناسیونالیستی بەعسی عەرەبە و جێ و ڕێیەکی لەسیاسەت و پەرلەمانی عێراقدا وەک سەرۆک فراکسیۆنێک هەیەو ناوەندی سوننی عەرەب لەعێراق و جیهانی عەرەبیدا گوێی لەبیر و بۆچوون و تێزەکانی دەگرن.

سەرەتا دەبێ لەوەبگەین جەوهەری داواکەی عەلەوی بۆ عەرەب چ سوودێکی لەخۆ گرتووە.

عەلەوی شینی ئەوەدەکات کەکورد بۆتەفاکتەری لاوازکەری عێراق و هەمیشەلەم دەروازەیەوەهەڕەشەبۆ سەر عێراق سەری هەڵداوە. حکومەتی ناوەندی هەرگیز نەیتوانیوەئارامی و ئاسایش بەرقەرار بکات و ووزەو توانایەکی زۆری عێراق لەم بوارەدا بەهەدەر چووە. ئەوەتا عەلەوی‌راستی ئەم مەسەلانەی بۆ ناشاردرێتەوەو دەڵێ ***تاکەرێگەبۆ ئەوەی لەعێراقدا دەوڵەتێکی مەرکەزی هەبێت ،راگەیاندنی دەوڵەتی کوردستانە.***

لەشوێنێکی دیکەدا دەڵێ: ***وەک عەرەبێک دەمەوێ رزگارمان بێت لەکورد و دەوڵەتی خۆیان دابمەزرێنن.***

هەڕەشەی هەراشبوونی شیعەو بەهێزبوونی ئێران لەناوچەکەدا لەلایەک و تورکیاش خۆی بەگورنەتەڵەیەکی نوێ لەدەڤەرەکەدا دادەنێ و وەک پاڵەوانێکی براوەی شەڕ خۆی دەنوێنێ. ئەم دوو بەرەیەی شەڕ و هەڕەشەو تەماح چاویان لەعێراق بڕیوەو دەست دەخەنەنێو کاروبارەکانییەوە.

عەلەوی لەتەک دەربڕینی ئەم راستییەدا، ئاماژەبەکۆمەڵێ بیروڕای تریش دەدات، کەدەکرێت ئیستییان لەسەر بکرێت و وەک بەڵگەیەکی مێژوویی کەڵکییان لێوەرگیرێت. لەوانە:

- کوردستان بەخاک و نەتەوەهیچ پەیوەندییەکی بەعێراقەوەنییەو هەرگیز بەشێک نەبوەلەعێراق تاکو لێی جودابێتەوە.

ئەم بۆچوونەهەر هیچ نەبێت مستێکی بەهێزە بۆ رستەهەڕاجکراوەکانی گووتاری نەتەوەیی ئەو دوو حیزبەو هەم بۆ دەمی ئەو بەرپرسەکوردانەی وەک بنێشتەخۆشەباس لەوەدەکەن((کوردستان بەشێکەلەعێراق، دەوڵەتی کوردی خەونی شاعیرانە، میللەت بڕیاری داوەلەعێراقدا لەگەڵ بەعسی و سەدری و مالیکیدا بژی، ئێمەعێراقین ، ٥٨ ساڵەبیرم لەسەربەخۆیی کوردستان نەکردۆتەوەو بەرژەوەندی عێراق لەسەروو کوردستانەوەیە... هتد)). تەنانەت ریسوایی و دابەزینی مۆراڵی و هەستی نەتەوەیی لای ئەو بەرپرسانەگەیشتەئەوەی کەسێکی وەک (موئەیەد تەیب) ی قسەکەری هاوپەیمانی کوردستانی لەسەروبەندی ئەو بڕیارەی مالکی دای سەبارەت بەداگرتن و لابردنی ئالای کوردستان لەخانەقین و ناوچەداگیرکراوەکانی دیکەدا ووتی: "ئالای کوردستان ئالایەکی عێراقییە". ئەم راگەیاندنانەبەزاندنی هەموو سنوورەسوورەکانی کوردبوون و بەها پیرۆزەکانی دیکەی مێژوو و کوردایەتییە. بڕینەوەی هەست و نەستی تاکی کوردەلە ریشەوە، هەنجن هەنجن کردنی ئینتیمای نەتەوەیی و چەمکی کوردبوونە،داڕمانی تەلاری خەون

و فەنتازیای کەینونەی کوردە،سوکایەتییەبەخەباتی سەدان ساڵەکوردی رۆژهەڵات و رۆژاوا و باکوری کوردستان شەهیدەسەروەرەکانی رێی رزگاری و سەربەخۆیی کوردستانە.

- نوێنەرانی کورد لەبەغدا کەمتەرخەم و بەرپرسیارن.

ئەم راستییەش کاتی خۆی جەعفەری و عەبدولعەزیز حەکیم لەهەولێر و سلێمانی لەبەردەمی کەناڵەکانی راگەیاندن و لەکۆڕ و چاوپێکەوتنەکانیان دا جەختیان لەسەر کردۆتەوە. مالکیش چەندین جار هەمان شتی باس کردووە. هەموو جەماوەری کورد دەزانێ ئەو تیمەی لەبەغدا لەسەرەک کۆمار و وەزیر و پەرلەمانتارەکان پێکهاتووە زۆر بەتایبەتی و سەرۆکایەتی هەرێم و پەرلەمانەکەی بەگشتی ئەو تاوانەیان لەئەستۆدایە.

- هیچ هێزێک نییەلەناوچەکەدا بتوانێ گەلێک بەتەواوی بکوژێ و تەفروتونا بکات.

ئەمەحەقیقەتەولەودیو سنووری بەڵگەنەویستییەوەیە، وەلێ سەرکردایەتی کورد خەمی لەدەستدانی ئیمتیازەکانی پەیوەندییەکانیانن لەگەڵ تاران و ئەنکەرەو شام و بەغدا دا. خۆ لەخراپترین ئەگەردا، بشمان کوژن وەک کردوویانەهەوڵی قڕکردنمانیان داوە، هەر ئەوەدەردەچێ وەک پەشێو دەفەرموێ:

قڕمان دەکەن؟ قوڕتان بەسەر!

گەر بشمرین تەنیا دیلی دەدۆڕێنین،

چ هەیەلەدیلی تاڵتر؟

گەر بشمرین هەر سەرکەوتووین،

کوا لەکۆیلەی شەهید زاڵتر؟

- دەبێت بەزووترین کات ئیدارەیەکی کوردی لەکەرکوک پێک بێت و بخرێتەوەسەر هەرێمی کوردستان.

ئەوانەخەریکن ئیدارەیەی ئەو شارەلەسەر داوای ئەنکەرەو بەغدا بدەنەتورکمان و عەرەب و خۆشیان، بەردەوامبەدوو گووتاری و دیدو ئاسایش و میتۆد و بەرنامەی جیاوازەوەکار لەکەرکوکدا بکەن. بەر لەمێژوو رایانگەیاند کەوا لەو قومارەی لەسەر کەرکوک کردیان دۆراندیان.

- چاوەڕێکردنی رەزامەندی دەوڵەتانی دیکەبۆ دامەزراندنی دەوڵەت، لۆژیکی کەسێک نییەپرۆژەی هەبێ.

لەدێڕەکانی ئەم نووسینەدا ئاماژەمان بەبێ پرۆژەیی و بێ بەرنامەیی دەسەڵاتی کوردی کرد. هەروەها لەگەلێ شوێندا باسمان لەلۆژیکی چەوت و ناکوردستانی دەسەڵات کردووە. پرسی سەربەخۆیی گەلێکی بندەست چ ئەڵتەرناتیڤێکیبۆ مرۆی ئازادیخواز و شۆڕشگێر و نیشتمانپەروەر نییەو چاوەڕوانیکردن هەڵناگرێ.

ـ ئەگەر کەرکووک کەربەلا بووایە، ئێستا شیعەپەنجا فەتوایان لەسەر کورد دەرکردبوو.

ئەمیش بۆچوونێکی دوو فاقە، لەلایەک کەرکوک مەککەش نییەکەچی سوننەبەکانگای عروبەی دەزانێ. لەلایەکی دیکەهێزی خۆشەویستی خاک لای خەڵک نیشان دەدات،چۆن بۆ بستەزەمینێک ئامادەن فەتوای ئاینیش دەرکەن و جیهاد و غەزای لەپێناودا بکەن. با لەبیرمان نەچێ ئەو دوو پارتەناوی دڵ و قودسی کوردستانیان لێنا، لێ وا بێ دڵ دەژین و قودسیش سازش لەسەر سازش دایڕزاندووەو بەتەواوی لەبیریان چۆتەوە.

ـ ئەوەی لەگەڵ ماددەی ١٤٠ دا روویدا هەمان ئەو شتەیەکەپێشتریش لەگەڵ سیڤەرد روویدا و کورد نەیتوانی سوودی لێوەربگرێ.

روونکردنەوەلەسەر ئەم خاڵەلەنووسینەکەدا بەرچاو دەکەوێ،ئەگەرچی ماددەی ١٤٠ بۆ خۆی تابووتی مەرگەراستەقینەکەیەی ناوچەداگیرکراوەکانە.

من تەنیا مشتێکم لەو خەرمانی را و بۆچوونانەی عەلەوی وەرگرتووەو لەبەرەوەبەسەرنجی کورت تیشکی رووناکیم خستەسەریان ، چونکەباسەکەزۆر هەڵدەگرێ و لە گەلێک باس دا کوتراوەتەوەو ئێرەش شوێنی شەنوکەوکردنی سەرلەبەری ئەو بۆچوونانەنییە.

عەلەوی بەدیوێکی دیکەدا دەست دەخاتەسەر زامەقوڵەکانی جەستەی کورد و ئامانجەکەبەدروستی دەپێکێ. هەر وەک بڵێی پسپۆڕێکی شارەزای دەروونناسییەو سەراپای ژیانی خەریکی توێژینەوەیەلەسەر کورد. ئاقڵانەو بێ هیچ رتووشێک لەنێو مێژووی کورد دا نمونەکان دێنێتەوەو پێمان دەڵێ :

ـ کورد لەهۆشیاری دەسەڵاتدا کەموکوڕییان هەیەو لەدەوڵەت دەترسن.

گەر بەووردی لەم رستەیە وورد بینەوە، پاش لەدەستدانی دەسەڵات لەرووخانی دەوڵەتی مادەوەو ئەو قۆناغەکورتەی تەمەنی حکومداری باشووری کوردستان لەسەردەمی شێخی نەمر و کۆماری کوردستان دا، کورد هەرگیز مومارەسەی دەسەڵاتی نەکردووە. حیزبی کوردی هەمیشەخۆی بەپاشکۆی حیزبی نەتەوەی سەردەست داناوەو هەرگیز بیری لەدەسەڵات

نەکردۆتەوە. هۆشیاریش لەدەرئەنجامی هەست بەشتێ کردن و مامەڵەو فێربوونەوەدروست دەبێ.

عەتا قەرەداخی نووسەر و روناکبیر لەم رووەوەباش مەسەلەکەی سەرنج داوەودەڵێ:" ئەگەر نەتەوەیەک یان کۆمەڵگەیەک توانی پانتایی ترس لەبوونی خۆیدا بسڕێتەوە، ئەوا مانای وایەئەو کۆمەڵگا و نەتەوەیەزەمینەی خودسەلماندنی بۆ خۆی ئامادەکردووە".

زۆربەی هەرەزۆری حیزبی کوردی تا ئێستاش لەهەموو بەشەکانی کوردستاندا خۆیان بەحیزبی بەرهەڵستکاری حکومەتی ناوەندی دادەنێن، تاوەکو ئەوەی هەڵگری بنەما و سیمای بزوتنەوەی نەتەوەیەکی بندەست و زوڵملێکراوی داگیرکراو دابەشکراو بن. ئا لەم سۆنگەیەوەبوو گەلێ جاران کۆمەڵگای نێودەوڵەتی بەراست یان بەدرۆ خۆی لەئەرکی مۆڕاڵێ بەرانبەر بەتراژیدیاو کارەساتەکانی بەسەر کورددا دەهات دەدزییەوەو دەیان گووت: کێشەی ئێوەکێشەیەکی ناوخۆیی عێراقی و سوری و ئێرانی و تورکییە. لەرووی یاسا و بنەماکانی نێودەوڵەتی و نەتەوەیەکگرتووەکانەوەنەیان دەتوانی شەرعییەتێ بۆ بەهاناوەهاتنی کورد بدۆزنەوە. ئەی کاتێ کورد خۆی بەعێراقی یان ئێرانی و هتد بزانێ ، هیچ پێمان سەیر نەبێ وڵاتێکی بێگانەئامادەنەبێ خەمی ژانەکانمان بخوات و پەیوەندی ئابووری و سیاسی و دبلۆماسی و بازرگانی خۆی لەگەڵ دەوڵەتەداگیرکەرەکانی کوردستاندا تێک بدات. ئاخر هەرگیز نەبووەو لەمێژووی هیچ نەتەوەیەکدا بەرچاو ناکەوێ، کوچک لەئاگر گەرمتر بێ، کەی کۆسۆڤۆیی لەسەرب میلۆسۆڤیجتر بووە؟ کوا پۆڵەنییەک لەهیتلەر ئەڵمانیتر بووە؟ . داگیرکەر و بێگانەپەرستی تەنیا لای سەرانی کوردی تێکشکاو رەواجی ماوەو سنوورەکان دەبەزێنێ.

تا ئێستا هیندییەک نەیگووتووەمن ئینگلیزم ، عەرەبێک نابێژێ من ئیسرائیلیم ، ئەرمەنییەی باس لەوەناکات تورک بێت ، ڤێتنامییەک هەڵەی وا ناکات خۆی بەئامریکایی لەقەڵەم بدات ، ئۆکرانیاییەک چیرۆکی رووسی بوونی خۆی بۆ تۆمار نەکردووین. داگیرکەریش هەمووناسنامەو ئیدیۆلۆژیایەکی لەئێمەقەبوڵ کردووە، جگەلەکوردبوون نەبێت. بۆیەکا ئەم بنەما هزریی و سیاسیی و ناسنامەییەلەڕسکانی پاسۆک دا بووەدروشمێکی ناوەندی بەسەردێڕی ((پێش ئەوەی هەر شتێ بین،دەبێ کورد بین)) خۆی نەخش کرد. ئەو دوو حیزبە بیر و رێبازی پاسۆکیانپێ پەسەند نەبوو،چونکەداگیرکەران لێی تۆقیبوون، ئیدی بەفەرمانی بێگانەسەریان فلیقاندەوە.

-کوردیش وەک شیعەشۆرش دەکەن و دەسەڵات دەدەنەوەدەست ئەوی دیکە.

لەوەتەی عێراقی بێژو لەسەر دەستی ئینگلیزدا دروست کراوە، کورد هەر خەریکی رووخاندن و رزگارکردن و بیناکردنەوەو پاراستنی چوارچێوەی ئەو دەوڵەتەداگیرکەرانەو رژێمەشۆفێنییەکانیان بووە. کورد فاکتەری رووخانی هەموو حکومەتەکانی عێراق بووە، بێ ئەوەی یەک چرکەسات خۆی دەسەڵاتی گرتبێتەدەست. لەبەشەکانی دیکەی کوردستانیش هەمان راستی و پێوەر بەرچاو دەکەوێ، کورد گەورەترین هێزی روخانی شای ئێران بوو،خومەینی هاتەسەر دەسەڵات و خودموختاریشمان پێ نەبڕا،کورد لەدامەزراندن و رزگارکردنی تورکیای تازەدا رۆڵی سەرەکی دی،ئەتاتورک بەلەسێدارەدانی سەرکردەکانمان پاداشتی داینەوە. ئێستاش تولەمارەکانی موتڵەگ و هاشمی و... هتد بەخێو دەکەین تا دەبنەهەژدیهای حەوت سەر بۆ گەرمیانی ئەنفالکراو و بادینانی سەربڕاو و پشدەری تەختکراو و هەورامانی سوتماککراو.

- لای کورد شۆرش خۆی گرنگترەلەئەنجامەکانی شۆرش.

یەکێ لەدروشمەکانی پاسۆک بڵندی کردبۆوەبریتی بوو لە : "چەکی بێ بیروباوەڕ سێدارەی جەماوەرە".نەبوونی کۆنسێپت و ستراتیژێکی روون و ئاشکرا لای حیزبەکوردییەکان و پەروەردەکردن بەگیان و بنەمای کوردایەتی ، بەرزکردنەوەی فشەداوا و مافی ئۆتۆنۆمی لەژێر پەردەی شۆرشدا، جگەلەئاکامەتاڵ و کوشندەکان،چ شتێکی دیکەی لێ شین نەبووە.

بەخواست یان بەناچاریی، گرنگ دەست دانەچەک و تەق و تۆق بووە. تا ئێستاش ئەو حیزبەی پەیڕەوی ئەم سیاسەتەبکات و هەموو بوون و ستراتیژی خۆی لەسەر دانێ، ئەوەرەواجی لەبازاڕی سیاسەتی کوردیدا هەیە. بۆیەکا شتێکی سەیر و سەمەرەنییەگەر بڵێین، گەلەک جار دوژمن ناچاری دەست دانەچەکی کردووین. ئێمەش نەمان زانیوەچەک هەڵگرتن و شۆڕش کردن بۆ کام ئاییندەیەو بەکام ئاکاممان دەگەیەنێ؟. رابەرمان کێیەو هەڵگری کام ویستی نەتەوایەتییەو بەچ ئیرادەیەک هاتۆتەمەیدانی خەباتەوە؟.

- ئەگەر کورد ئەم دەرفەتەی راگەیاندنی سەربەخۆیی لەدەست بچێ، دەرفەتی وای بۆ هەڵناکەوێتەوە.

لەهەناوی مێژوودا دەیان دەرفەتی دیکەهەڵدەکەوێت و دەڕوا و دێت. وەلێ ئەوەلەنرخی ئەو بۆچوونەی عەلەوی کەمناکاتەوە،ئەم دەرفەتەیەکجار تایبەت و دانسقەیە. بەڵێ ئەمەدەرفەتێکی زێڕینەو یەکێکەلەباشترین ئەو هەلانەی هاتۆتەبەردەم سەرانی کورد. بەجارێ سەرجەم داگیرکەرانی کوردستان گیرۆدەی دەرد و کێشەو تایبەت بەخۆیان بوون و ململانێ خوێناوییەکان پێشبینی ئەوەیان لێ دەکرێت، رووداوەکان تەنها بەسوودی کورد

هەڵسوڕێن،چونکەپرۆژەو خەونی داگیرکەران هەمووی داڕمان و پووچەڵ بوونەوە. گەر کورد خۆی ئامادەو کارا بێت، دەبێتەپاڵەوانی مێژووی سەدەی ٢١.

- کورد فۆبیای دەوڵەتی هەیە.

سەرانی سیاسی کورد مافی دامەزراندنی دەوڵەت بەهەموو میللەتانی دنیا بەرەوا دەبینێ و ئامادەیەکوڕی کورد لەپێناوی کچی گەلاندا بەکوشت بدات و تەنانەت دەست لەنیشتمانی خۆیشی هەڵگرێت بۆ بێگانە. کەچی بۆ خۆی نەک هەر لەدەوڵەت تۆقیوە، بەڵکەزارەترەک بووەبەوڵاتەکەی بڵێ نیشتمانم کوردستانەو کورد مافی چارەنووسی خۆی هەیەو بۆی رەوایەوەک هەموو نەتەوەکانی دیکەئالا و دەوڵەتی خۆی هەبێت. لەئامارێکدا هێشتا ئامریکاییەکان ٧٩% یان باوەڕیان بەدەوڵەت هەیە. ساتێ ئەڵمانێک دەوڵەت لای زۆر جێی بایەخ نییە، هۆکەی بریتییەلەوەی لەئەڵمانیا دانازی دەسەڵاتدار بووەو ٦ ملیۆن جولەکەی کوشتووەو دوو شەڕی جیهانیشی هەڵگیرساندووە، کە تێیدا ملیۆنەها مرۆڤ بوونەتەقوربانی. ئەدی گەر کوردێ دەوڵەتی نەوێ ، - نامەخوا سەرکردەیەکی - دەبێ چ لۆژیکێک لەو بیرکردنەوەو هەڵویستەدا بێت و کام خوێندنەوەبۆ ئەو کەسایەتییەبکرێت؟.

کەواتەلەو واقیعەتاڵەی کورد دا، گەر حیزبێ ژینگەی ئۆتۆنۆمی بەجێ نەهێشتبێت، ناتوانێ بۆ فەزا و مەملەکەتی دەوڵەت هەڵفڕێ. ئەوەنییەبەگووتەی سەرۆکەکانمان، کورد شاعیرانەخەون بەدەوڵەتەوەدەبینێ.

دەوڵەت لەمێژوودا

لەسەدەی ١٨ و ١٩وەکەبەسەدەی دەوڵەتی نەتەوەیی لەئەوروپا هەژمار دەکرێت، پێشتریش لەزۆر دەڤەری ئەم جیهانەدا ناسیونالیزم لەگەڕدا بووە. خانی مەزن پێش شۆرشی فەرەنسا و سەدەی ناسیۆنالیزمی ئەوروپا باس لەدەوڵەت و سەروەری نەتەوەیی دەکات. لەو ساتەوەهەتا ئێستا لەمەڕ چەمکی نەتەوەو دەوڵەتەوەگەلێ بانگاشەو راگەیاندنی جۆراوجۆرمان بەر گوێ کەوت و خرایەبەردەست. کەچی نەئایین و مەزهەبەئاسمانی و زەمینییەکان و نەئایدۆلۆژیا و تیۆرییەکانی سۆسیالیزمی شورەوی و نەمەعریفەو فەلسەفەی دنیای کاپیتالیزم و نەتەکنەلۆژیا و گلۆبالیزمی هاوچەرخ هەتا ئێستا نەیانتوانیوەپوکانەوەو نەمانی نەتەوەو نەتەوایەتی بسەلمێنن و داوا و ویستی دامەزراندنی دەوڵەت خەفەبکەن.

هەیاران...لەو رۆژەوەدەیان پروپاگەندەبۆ بەسەرچوونی قۆناغی نەتەوایەتی و دەستبەرداربوونی نەتەوەکان لەدەوڵەت بەگویماندا درا، کەچی پرسی نەتەوایەتی وەک

کاریگەرترین بزوێنەری ژیانی کۆمەڵایەتی و سیاسی خەڵک هەموو ئەو کۆسپ و تەگەرانەی لەپرۆسەی هەبوونی خۆیدا بەزاندوو و رۆژ بەرۆژ خورتتر و درەوشاوەتر بەرجەستەتردەبێت.

زانا و کۆمەڵناس و بیرمەندەکانی دنیا هەردەم جەخت لەسەر بەها و گرنگی دەوڵەت دەکەنەوە و بەبەهێزترین فاکتەری گەشەی کۆمەڵایەتی و سیاسی و ئابووری و بەرەو پێشچوونی ژیانی دادەنێن. ئا لەم روانگەو تێگەیشتەوەیەهەموو نەتەوەکان خەباتی خوێناوی بۆ دەکەن و هەوڵی دیپلۆماسی بۆ دەدەن. هیچ نەتەوەو لایەن و کەسێک نییەو نابێت دەستبەرداری ئەم پێداویستییەبێت. شایانی باسە، ئێمەش دەزانین، لەهەندێ قۆناغ و چەند وڵاتێکدا دەوڵەت سیستەمەکەی دەزگای سەرکوتکەر و خوێناوی بووە، وەلێ لەدەمکاتی کورت و پێویست دا ئاڵوگۆر کراوەو چارەسەر کراوە.

پرۆسەی نەتەوایەتی و دەوڵەت دروستکردن لەئەوروپای رۆژئاوا و ناوەڕاست و رۆژهەڵات هەموویان لەئەنجامی جیابوونەوەلەو زلهێزانەوەدروست بوون، فلەندەو وڵاتانی بەلتیک و پۆلۆنیا و چیکۆسلۆڤاکیا و رۆمانیا و ئەلبانیا لەرووسیا و نەرویج ١٩٠٥ لەسوید و بەلژیکا ١٨٣١ لەهۆڵەندەجیابوونەوە. ئایسلاند ١٩٤٤ لەگەڵ دانیمارک یەکێتییەکەی هەڵوەشاندەوە.

نەتەوەی ئینگلیز ١٦٨٨ شۆرشی کرد و دەوڵەتی دامەزراند، فەرەنسا ١٧٨٩ بەشۆڕش دەوڵەتی دروستکرد و دوایی پرۆسەی بەنەتەوەبوون تێیدا کەوتەگەڕ. ئەم دوو شۆڕش و دەوڵەتەنوێیەکاریگەری تەواویان لەسەر سەرجەم ئەوروپای رۆژاوا و ناوەڕاست هەبوو. فەرەنسا لەسەر ئیسپانیا و بەلژیکا و ئینگلستان لەسەر وڵاتانی سکەندەناڤی و هۆڵەندە. بارودۆخی ئەڵمانیا و ئیتالیا لەبەر ئەوەی زۆر پەرتەوازەو پارچەپارچەبوون بڕەک جیاوازی لەدروستکردنی دەوڵەتدا هەیە. ئەڵمانیا بەنموونەئەو سەردەمانەلەزیاتر لەمیرنشین پێک هاتبوو. دواتر لەژێر کاریگەرێتی رووداوەکاندا و بەسەرپەرشتی کایسەر(قیصر)ی نەمسا بوونەشار و ناوچەی دەوڵەتئاسا و هەر لایەکیان نوێنەرێکیان بۆ پەرلەمان دەنارد. فەرەنسا هەردەم دژ بەدەوڵەتێکی ئەڵمانی بووەو زیاتر هانی ئیتالیا و پۆلۆنیای دەدا دەوڵەت بۆ خۆیان دروست بکەن. چونکەئەو سەردەمەئیتالیا تەنها چەمکێکی جوگرافیایی بوو.

ئینگلیز خۆی بەقەڵا و پارێزەری نەتەوەبچووکەکان دادەنا. زلهێزەکانی ئەو سەردەمەئینگلیز و فەرەنسا لەرۆژاوای ئەوروپا و رووسیا لەرۆژهەڵات و نەمسا و پرووسیا لەناوەڕاست بوون.

پرنسیپی نەتەوایەتی لەو شوێنەدا قەبوڵ بوو، کەوابەستەی هێزێکی میرنشینی بوو. وەک لەبەریتانیا، فەرەنسا، ئیسپانیا، پورتوگال، هۆڵەندەو سوید دا ئامادەییان هەبوو. ئەمەدیاردەی ئەو سەردەمەو ئەو قۆناغەمێژووییەی مێژووی مرۆڤایەتی بوو. کەواتەجارێکی دیکەش دەتوانین

جەخت لەسەر ئەو راستییەبکەینەوە، کەوا پرنسیپی نەتەوایەتی و چەمکی ئازادی و سەربەخۆیی دینەمۆی گۆرانکارییەکانی ئەوروپا بوون. شایانی گووتنە،هەڵگرانی ئاڵای سەربەخۆیی لەئیتالیا و ئەڵمانیا لەدەستەیەکی هەڵبژاردەپێکهاتبوون، کەبریتی بوون لە: خاوەن موڵکەکان و هاوڵاتییانی خوێندەوار و بەگزادەو میرەکان. بەکورتی شۆرش لەبانرا کراوەنەک لەبنرا. ئەم میللەتانەئەوەندەی کێشەی دروستکردنی دەوڵەتیان هەبوو، هێندەسەرگەرمی هەڵبژاردنی سیستەم نەبوون. ئەو دەوڵەتانەی لەسەرێ ئامادەمان پێدان،جگەلەفەرەنسا هەر هەمویان پادشایین. تەنانەت لەم رۆژانەدا ٦٠ ساڵ بەسەر عەرشی شاژن ئەلیزابێتی دووەمی بەریتانیادا تێپەڕی و هەموو ئینگلیز ئەو جەژنەیان لێ پیرۆز کرد.

لەم روانگەیەوەیە، گەلێ لەتوێژەران لایان وایەکەوا نەتەوەو دیموکراسی دوو رووی یەک مەدالیا بوون. دەوڵەتی نەتەوەییش خۆی وا نیشان دەدا کەچوارچێوەو زامنێکی بەهێزی دیموکراسی و خەباتی پەرلەمانییە.

بەم پێودانگە***پاسکولەمانزینی*** مافپارێز و وەزیری دەرەوەی ئیتالیا دەڵێ: "دەوڵەتێک کەچەندین نەتەوەناچار بکرێن تێیدا یەکگرن، ئەوەئۆرگانیزمێکی سیاسی نییە، بەڵکو ئەوەکارەسات و دۆزەخی ژیانە". ***برونچلی*** یاساناسی سویسری دەڵێ:" هەر نەتەوەیەک دەوڵەتێک و هەر دەوڵەتێک نەتەوەیەکی هەبێ".

پرنسیپی شەڕ

شەڕ .... وەک فاکتێکی بەهێز لەگۆڕەپانی رووداوەکاندا هەمیشەئامادەیی هەبووەو رۆڵی لەبڕیاری چارەنوسسازیشدا گێڕاوە. هەر بۆیەبیریاران شەڕیان بەباوکی هەموو شتەکان داناوە. گەر تەماشای وڵاتێکی وەک ئیتالیا بکرێ، لەو سەردەمەدا وەک دەڵێن هەر چەمکێکی جوگرافیایی بوو، هیچ ناوەرۆک و سیمایەکی سیاسی نەبوو. لەتەک هەبوونی چەندین پارت و هێزی سیاسی دیموکرات و لیبەراڵخوازدا کەچی لەئەنجامی ٣ شەڕی گرنگ ئەوجا پرۆسەی یەکگرتنەوەی پێکهات.

١ـ ساڵی ١٨٦٦ ڤێنیسیا هاتەسەر ئیتالیا لەئەنجامی شکستی نەمسا لەبەرانبەر پروسیا لەشەڕدا.

٢ـ ١٨٧١ هێزەکانی ئیتالیا چوونەناو رۆماوە، چونکەناپلیۆنی ٣ کەپشتیوانی لەپاپا دەکرد، لەشکرەکەی بۆ شەڕی دژی پرۆسیا کەهەڕەشەیان لەپاریس دەکرد کشاندبووەوە.

٣ـ ناوچەی ئیچینگ دوای شەڕی یەکەمی جیهانی و دوای دۆڕانی هێزەکانی ئەوروپای ناوەڕاست بەسەرکردایەتی نەمسا کەوتەوەسەر ئیتالیا.

ئەڵمانیاش دوای شکستەکانی فەرەنسا لەشەڕدا، ئەوجا دەوڵەتی نەتەوەیی خۆی دروست کرد.

دەکرێ شەڕ و شۆڕشەکانی ساڵەکانی ١٨٦٦،١٨٥٩،١٨٤٨ و ١٨٧١ لەئیتالیا و ئەڵمانیا وەک یەک تەماشا بکرێ و ئەوانیش بەتاکەرێگەی سەربەخۆیی نەخش ببوون.

گەر پەنا بەرینەبەر تاقیکردنەوەو خەباتی گەلان لەپەروەردەکردنی رۆڵەکانیان و شێوازی شۆڕش و خەباتیان بۆ سەربەخۆیی و دامەزراندنی دەوڵەت، وا دەیان لاپەڕەی گەشمان دێتەبەرچاو. با نموونەیەکی زۆر سادەو ساکار بۆ دیدی خوینەر رابگوێزم.

لەئەنجامی ئەو شەڕ و داگیرکارییەبەردەوامەی نێوان ئەڵمانیا و فەرەنسادا ناوچەی ئێلزاس ـ لۆترینگەن دەکەوێتەبندەستی ئەڵمانیاوە. لەو میانەدا چیرۆکێکی بەجۆش دروست دەبێت. دوو برا ئەندرێی ١٤ ساڵ و جولیانی ٧ ساڵ بەهەتیوی و ناچاری لەتاو داگیرکاری ئەڵمانزێدی خۆیان فالسبۆرگ بەجێدێڵن و دەچنەپاریس. فەرەنسییەکان گەشتێک بۆ ئەم دوو منداڵەبەسەرتاسەری فەرەنسادا ساز دەکەن، تا بەنیشتمانە نوێیەکەیان ئاشنایان بکەن. ئەمانەلەتەک منداڵانی دیکەدا لەقوتابخانە فێریزانیاری و زانستی شەڕ و خۆشەویستی وڵاتیان دەکەن.

وەزیری خوێندنی فەرەنسای ئەو سەردەمە***پولس فێری*** بڕیار دەدات لەهەموو پۆلێکی قوتابخانەکاندا نەخشەیەک هەڵواسن کەئێلزاس ـ لۆترینگەنی لەسەر بێت لەتەک ئاڵایەکدا. لەکۆتایی ساڵدا، کاتێ بڕوانامەدەدرێت بەقوتابییان، پێویستەمامۆستا لەسەر تەختەرەشەکەبنووسێ: " ئەی منداڵ، تۆ دەبیتەسەرباز".

میللەتان بەم شێوازەتاکی خۆیان بۆ خەباتی نەتەوایەتی پەروەردە کردووە،کەسێکیش بەدروستی و تەندروست پەروەردەکرابێ، بێگومان دەبێتەسەربازێکی دڵسۆز و باش بۆ گەلەکەی. هەر لەسۆنگەی ئەم جۆرەپەروەردەیەوە و لەئاکامی خۆشەویستی قووڵ بۆ نیشتمانبەگووتەی ***ئولریش ڤیکلەری*** نووسەر و رۆژنامەنووس و بێژەری تیڤی ئەڵمانی دەڵێ: " کاتێ لەزارۆکێکی فەرەنسایی دەپرسی، ئارەزوو دەکەیت لەدوا رۆژدا ببی بەچی، بێ دوو دڵی دەڵێ سەرەک کۆمار". چونکەئەو زارۆکەدەزانێ، لەو پیشەو پۆستەدا پێویستەهەموو خەسڵەت و کارەکتەری فەرەنساییەکی نیشتمانپەروەر بەرجەستەببێت. ئەویش ئامادەکاریدەکات و خۆیشی بەشایانی بەدەستهێنانی ئەو ئەرک و شەرەفەدەزانێ .

١٩٩٠ ساڵێ دوای رووخانی دیوارەکەی بەرلین، بۆ یەکەم جار لەناوەندی شاری بەرلین ئەلەکسەندەر پلاس یادی کارەساتی ژاربارانکردنی هەڵەبجەمان وەک بەرەی کوردستانی و کوردی ئاوارەی ئەڵمانیا کردەوە. نوسینی لافیتەو هەندێ بابەتی دیکەخرابووەئەستۆی من وەک نوینەری پارتی سۆسیالیستی کورد- پاسۆک... لەسەر لافیتەکە بەئەڵمانینووسیم : لە٣.١٩٨٩ دا دەوڵەتی کۆلۆنیالیستی عێراق شاری هەڵەبجەی بەگازی ژاراوی و چەکی کیمیاوی بۆمبارانکرد و زیاتر لە٥ هەزار شەهید و ١٠ هەزار بریندار بوون. ئەم لافیتەیەمان ببووەجێێ سەرنجی خەڵکەکە. پاش قەدەرێ د.رۆژ نوری شاوەیسی پارتی،کەلەبەرلینی رۆژهەڵات دەژیا پەیدابوو. هەر کەچاوی بەدروشمی لافیتەکەکەوت، رەنگێکی هێناو برد و باری دەروونی تێکچوو و دەستبەجێ حەمەئەمین دەلۆیی بەرپرسی پارتی بانگ کرد و ووتی: ئەوە چییەنوسیوتانە؟،عێراق کۆلۆنیالیست نییەو دەبێ ئەو لاڤیتەیەلابەن. لەوەڵامدا نوێنەری پارتی ووتی ئەوەبرادەرانی پاسۆک ئامادەیان کردووە، بەراستی شەڕی ئەوانمان پێ ناکرێ، لێگەڕێ با وا بڕوات. ئیدی نازانم دواجارچۆن لەو برادەرەیان پرسییەوە، هێندەنەبێ د. رۆژ بەتوڕەییەوەشوێنەکەی بەجێهێشت. ئەو هەڵوێستەی د. رۆژ کتومت سیاسەتی پارتی بوو، لەبەر دڵی برایانی عەرەب و ئەڵمانیای دیموکراتی و بەرەی رۆژهەڵات نەدەبوو ،کوردستان بەداگیرکراو پێناسەبکرێت.

نەک هەر ئەو و پارتەکەی، دەبا بزانین لەم رۆژگارەشدا کامەوەزیر و سەرۆک پەرلەمان و سەرۆکی هەرێم و بەرپرسی دیکەبۆ منداڵێکی گەرمیان، کەرکوک و ناوچەداگیرکراوەکانی دیکەگەشت ساز دەکەن؟ کامیان بڕیار دەدات دەبێ نەخشەی کوردستان لەسەر دڵتان و لەناو مێشکتان و لەسەر دیواری قوتابخانەو سەرشەقامەسەرەکییەکانی وڵاتدا هەڵواسن؟.کێیان وەک بێشکچی کوردستان بەدوا کۆلۆنی دەناسێ؟.

ئەوەهەزاران خێزانی ناوچەداگیرکراوەکان بوونەتەئاوارەو لەیاریگا و ژێر پرد و پەنا کەلاوەی رووخاودا ژیان بەسەر دەبەن، کێ ئاوڕیان لێ دەداتەوەدەبێتەهاوبەشی ئازار و خەمەکانیان؟.

قوتابی کورد بۆ خوێندن، هێشتا ژاراوی بەرنامەو کەلتووری داگیرکەری دەخرێتەبەردەم. تا ئێستاش بەکەسایەتییەکی دوو لەت و بەدوو میتۆدی جیاواز گۆشت دەکرێ. ئاخر لەهەموو بەرنامەو گووتار و رەفتاری حیزب و وەزارەت و پەرلەمان و حکومەت و سەرۆکایەتی هەرێمەداپرۆژەیەکی نەتەوەیی بەدی ناکرێت.

نابێت ئەوەلەیاد بکەین، قۆناغەکانی گەیشتن بەو کوردستانەئازادەی کەئێستا تێیداین و خاوەنی حکومەت و پەرلەمانی خۆمانین، بەرهەمی راستەوخۆی شەڕی ئێران و ئێراق و دەرپەڕاندنی عێراق لەکوێت و رەوەکە و لێدانی عێراق و رووخاندنی رژێمی بەعس و سەددامە. لەهەنووکەداگەرمبوونی ململانێکانی ناو عێراق و سەرهەڵدانی شەڕێکی تر - کەپێدەچێ حەتمی

بێت و هەر دەبێ روو بدات ـ کوردستان بەرەو دەوڵەت ببات. ئەگەری بەهێزیش هەیەلێدانی ئێران و رووخانی رژێمی سووریا و هەڕەشەکانی سەر دەوڵەتی تورکیا، دەرگای سەربەخۆیی تەواوی کوردستانمان لەبەردەم دا ئاواڵەبکات.

بۆیەپێویستەمەرجی بنچینەیی سەرکەوتن و بەدەستهێنانی دەسکەوتی نەتەوەیی بەیەکێتی ریزەکانی کورد مسۆگەر بکەین. ئەنجوومەنێکی نەتەوەیی و دەزگایەکی ئاسایشی نەتەوەیی وەک خاوەن بڕیاری سەرەکی بەبەشداری هەموو کەس و لایەنەکان پێک بێت و بەزرنگی و دیقەتی وورد لەرووداوەکان و بەفرەپڕۆژەوەبۆ هەموو ئەگەرەکان ئامادەیی بەردەوامی هەبێ. دەسەڵاتی کوردی کەخۆی شەلەشەل بەڕیوەدەڕوا، ناتوانێ بێتەگۆچانی بن هەنگڵی کەسی دیکە، هەر بۆیەدەبێت ئەم قۆناغەیداوای فیدراڵی و بێوەژن کۆشییەی بۆ دەستووری عێراقی دەکات بەجێ بهێڵێ و لەسەر بەرنامەی گەشەپێدانی لۆبی و کەناڵەکانی دیبلۆماسی سەربەخۆیی کوردستان بەجددی کار بکات. دەسەڵاتی ئێستای کوردستان زیاتر لەملیۆن دانیشتوانی باشووری لەبەر دەستدایەو ٤٠ ـ ٥٠ ملیون کوردی بەشەکانی دیکەش پشتیوانی لێ دەکەن، نەوت و ئاو و کەرەسەی خاوی دیکەی گەلێ زۆرە، هەڵکەوتی جیوپۆلیتیکی کوردستان گرنگە و دەرگای کوردستان بەرووی هەموو جیهاندا دەکاتەوە. هەر کەس و لایەنێک ئەم سامان و کارتەبەهێزانەی بەدەستەوەبێت، لەدنیای ئەمڕۆی سیاسەت و ئابووریدا دەتوانێ قسەرۆیشتووانەبەمەرجیشەوەبایەخ و کاریگەرێتی هەبێت .

جا ئەگەر سەرانی کورد جوامێرانە نەچنەژێر باری ئەم ئەرکەنەتەوەییەوەوبڕیاری چارەنووسسازی خۆیان لەدووڕیانی مان و نەمان و هەڵبژاردنی ژیانێکی پڕ لەشکۆی سەربەخۆیی و ئازادیدا بەجەرگانەنەدەن، بەواتایەکی دیکەگەر دەسەڵاتێک بەم هەموو کەرەسەو فاکتەگرنگ و کاریگەرانەوەنەتوانێ بانگەوازی دەوڵەت بدات، ئیدی مافی جەماوەری کوردە گوێ بۆ هیچ بەیتوبالۆرەیەکی ئەوانەشل نەکات و چیدی بەعیوەکانیان فریو نەخوات. لەهەمووی گرنگتر بیر لەگۆڕان و ئەلتەرناتیفی کوردستانی دیکەبکاتەوە. کورد بەهەموو پێوەر و هەقێک، لەپێناوی فەراهەمکردنی خۆشگوزەرانی لەکوردستانێکی ئازاد و یەکسان دا، پێویستی بەرێنیسانسێک ، لەدید و ستراتیژیدا هەیە، بە ئاڕاستەی بەنەتەوەییکردنی پرۆژەی کار و ئاسۆی تێڕوانین و چەمکی خەبات .

سەرچاوەکان:

کۆتایی عێراق .... پ. گالبێرس و. سۆران عەلی محەمەد ئەمین

دیوانی هەسپم هەوروو رکێفم چیا... ع. پەشێو

چەمکی دەوڵەت و بزووێنەری مێژوو لەکۆمەڵگای کوردی دا.... عەتا قەرەداخی

بەئەڵمانی دەوڵەت و نەتەوەلەمێژووی ئەوروپادا.... هاگەن شولتسە

Staat und Nation in der europäischen Geschichte   Hagen Schulze